

151/2 VEFSNA (Vassdragsnr. 151.Z)

<u>Fylke(r):</u>	Nordland
<u>Kommune(r):</u>	Vefsn, Grane, Hattfjelldal, Brønnøy, Bindal, Vevelstad
<u>Kartblad N50:</u>	1825 I, 1826 I, II, 1925 I, II, III, IV, 1926 II, III, IV, 2025 IV, 2026 III
<u>Nedbørfelt:</u>	3562,2 km ²
<u>Toppunkt-utløpspunkt:</u>	1699 - 0 moh.
<u>Skoggrense:</u>	ca. 700 moh.
<u>Marin grense:</u>	130 moh.
<u>Naturgeografisk region:</u>	34a: Bar- og fjellbjørkskogområdet nord for Dovre til Vest-Jamtland. Underregion: Skogen nord til Hattfjelldal i Nordland 34b: Bar- og fjellbjørkskogområdet nord for Dovre til Vest-Jamtland. Underregion: Rana-området 36a: Nordland, Troms og Lapplands høyfjellsregion. Underregion: Børgefjell og lavfjellsområdene i vestre Lappland
<u>Landskapsregion:</u>	33: Innlandsbygdene i Nordland 35: Lågfjellet i Nordland og Troms 36: Høgfjellet i Nordland og Troms
<u>Urørt natur:</u>	>5 km: 18 %, 3-5 km: 15 %, 1-3 km: 29 %
<u>SP-kategori/-gruppe:</u>	II/13, I/5, unntatt
<u>Verneplanstatus:</u>	Vurdert i VP IV
<u>Nasjonale laksevassdrag:</u>	Avklares i runde 2

Generell beskrivelse

Vefsnvassdraget er det største vassdraget i Nordland. Vassdraget strekker seg inn i Sverige i øst, og munner ut i Mosjøen i nordvest. I sør går vassdraget delvis inn i Børgefjell nasjonalpark.

Klimaet varierer og blir mer kontinentalt fra vest mot øst. I de nordvestlige deler har klimaet et visst maritimt preg. Nedbøren avtar mot øst; i de vestlige fjelltraktene gjennomsnittlig årsnedbør over 2500 mm, mens den i indre fjellstrøk i Sverige er under 700 mm. Beregnet spesifikk avrenning er 52,53 l/s/km² og middeltilslaget 187,12 m³/s.

Nedbørfeltet består av flere delfelt og variasjonen mellom disse er stor. To hovedgreiner skiller seg ut, en sørlig og en østlig, hvorav den siste er størst og har forgreininger inn på svensk side. Den har sitt utspring i Simskardvatnet, et nesten 4 km² stort vann som ligger 877 moh. i et goldt fjellandskap med breklede topper. Fra vannet renner Simskardelva østover gjennom Østre og Vestre Tiplingen, hvor elva får navnet Tiplingselva. Etter samløp med Harvasselva, som kommer fra Sverige, kalles elva Susna. Denne elva veksler mellom rolige partier og partier med stryk og mindre fosser. Fra vest kommer Mjølkelva og Lille Susna, og fra øst renner Ørjedalsbekken og Pantdalsbekken sammen med Susna. Etter samløp med Unkerelva, ca. 9 km sør for Hattfjelldal sentrum, kalles elva Austervefsna. Unkerelva kommer fra det 13,7 km² store Unkervatnet. Vannet er ca. 8 km langt, orientert øst-vest og består av to basseng, et østlig og et vestlig. Omgivelsene består for det meste av bratte granlier. Det vesentligste av dette delfeltet ligger i Sverige.

Ved Hattfjelldal kommer Elsvasselva til. Denne er overført til Røssvatnet og har med unntak av flomperiodene svært redusert vannføring. Ved Hattfjelldal dreier Austervefsna mot sørvest hvor den etter hvert møter Storfiplingdalselva. Denne elva drenerer det nest største delnedbørfeltet til Vefsn og her ligger bl.a. Øvre og Nedre Fiplingvatn, med arealer på henholdsvis 12,1 km² og 9,5 km². Begge vannene er orientert sør-nord og fra det nederste vannet renner elva nordover til samløpet med Austervefsna. Austervefsna renner videre vestover gjennom trange gjel og tar inn bl.a. Lille Fiplingdalselva før den kommer til samløpet med Svenningdalselva ved Trofors. Etter samløpet kalles elva Vefsn. Strekingen Trofors-Mosjøen er 42 km lang og elva renner her hovedsakelig rett nordover. Elva har på denne strekingen flere fosser med roligere partier mellom. Den øverste, Trofossen, er egentlig et langt smalt stryk. Videre følger Fellingsfossen, Laksfossen og Forsjordfossen og Kvalfossen. På dette stykket kommer det flere elver til, der den største er Eiteråga. Kvigvind som ligger innenfor Børgefjell nasjonalpark i sør, er nedbørfeltets høyeste topp.

Til tross for at dette er et av de største vassdragene i Norge (og det største i Nordland), er det forholdsvis urørt med hensyn på kraftutbygging. I dag er Gluggvasselvas øvre deler, Elsvasselvas øvre deler og de øvre delene av elva i Haustreisdalen overført til Røssvatnet. Totalt areal på områdene som er overført er ca. 318,5 km². Fra Mosjøen til Trofors og videre sørover gjennom Svenningdalen går E6. Foruten E6 går det en mindre vei på vestsiden av dalen og det går en vei opp Eiterådalen. Oppover Austervefsna/Susna går det vei oppover Susendalen til Susendalskroken, og langs Unkerelva/Unkervatn går veien over til Tärnaby i Sverige. Fra Hattfjelldal går det veier på begge sider av Austervefsna. Også oppover Fiplingdalen går det vei som kommer inn på E6 ved Lille Majavatn. Området "Øya" ved Mosjøen er et brakkvannsdelta som er delvis ødelagt av utfylling i forbindelse med at deler av dette brukes som industriområde. Lenger oppover elva finnes forbygninger, og kraftledninger går langs Vefsna og videre oppover Svenningdalen. Elva gir inntrykk av å være urørt.

Innenfor nedbørfeltet ligger Børgefjell nasjonalpark, Andås naturreservat, Skjølægda naturreservat, Fisklausvatnet naturreservat, Skarmodalen naturreservat, Stormyra naturreservat og Bjortjønnlimyra naturreservat.

Susna, Austervefsna, Vefsna, Svenningdalselva og Eiteråga har generelt god vannkvalitet. Elsvasselta og Sirijordselva viser moderat til markert belastning. Konsentrasjonen av fosfor og nitrogen øker nedover i elva. Bjønnåga har høye verdier av næringsstoffer, særlig fosfor.

Geologisk mangfold

En skyvesone, som kan følges i fjellsiden på vestsiden av Susendalen, deler feltet berggrunnsgeologisk i en vestlig og en østlig del. Vest for Fiplingvatna dominerer glimmergneis, marmor og granittisk gneis. I traktene rundt Gåsvatnet i vest er det vesentlig kalkglimmerskifer og granatglimmergneis. I området mellom Fiplingdalen og Susendalen består berggrunnen av gneiser. I den østlige delen av feltet dominerer kalkstein, kalkglimmerskifer og fyllitt.

Nedbørfeltets komplekse berggrunn har sammen med den kvartære nedising og klimatiske ulikheter mellom øst og vest, resultert i en interessant geomorfologisk utvikling. Et karakteristisk trekk er de lange lengdedalene i den kaledonske strøkretningen (NNØ-SSV) og de tverrgående, korte sprekkedalene. Styrt av undergrunnens strukturlinjer, har kvartærtidens og nåtidens breer og elver utformet landskapet ytterligere. Spesielle forhold under avsmeltningsperioden har ført til at vannskillet er flyttet østover og agnordaler er blitt dannet.

Feltet har en rekke klassiske kvartære avsetningstyper. Bassengene i dalen har vært gunstige akkumulasjonsområder. Store mengder løsmateriale ble også ført ut i havet og finsedimenter finnes opp til marin grense (MG), omtrent ved Trofors. Flere MG-lokaliteter finnes i Grane. Knyttet til landhevningen under isavsmeltingen ble det dannet et terrasselandskap i nedre deler av dalen. Ved Tiplingvassdraget finnes store avsetninger, samt et framtrødende dødisterreng. Også i Susendalen er det akkumulert store mengder sedimenter. Simskarelvass vifte deler Fiplingvatnet i to, til henholdsvis øvre og nedre Fiplingvatn.

Elvas løpsform har stort mangfold. Flere steder går elva i gjel. Mest markert er Austervefsna mellom Hattfjelldal og der Storfiplingselva kommer til, store deler av Storfiplingselva, nedre deler av Eiteråga og midtre deler av Unkerelva. Unkerelva har avsatt et delta i Unkervatn og ut over deltaet finnes mange spor etter tidligere meandere, som avsnørte kroksjøer og løp. Det er bankedannelser og forgreinete løp ved utløpet i vannet. Ved utløpet av Vefsna ligger et brakkvannsdelta. Her har elva avsatt finkornet materiale i sedimentbanker. I flere av de flate dalbunnene i sidevassdragene meandrerer elva. Eksempler på slike er Pantdalen sør for Unkerelva og området nedenfor Fisklausvatn og Langvatn.

Godt utviklete karstområder med overflatekarst, grotter og underjordiske elveløp finnes flere steder. Kvannliholia i området Kappfjellet-Fiplingvatnene, dalsystemet og grottene ved Ivarrud, møllebekkssystemet ved Laksfors, Sirijordgrotten i Eiterådalen og Øyfjellgrotten sør for Mosjøen viser samlet et stort mangfold av ulike karstformer- og systemer av stor verdi i ulike sammenhenger.

*Meget stor verneverdi *****

Biologisk mangfold

Det fins et svært høyt artsantall, både når det gjelder flora og fauna. Vegetasjonen i området kjennetegnes av småbregnegranskog, lågurtgranskog, edellauvskog og ulike bjørkeskogutforminger. Det er innslag av kalkkrevende og sørlige arter. Det fins store områder med gammelskog, og det er opprettet flere lauvskog- og barskogreservater. Det fins våtmarksområder innenfor nedslagfeltet som sannsynligvis har svært stor verdi som trekk-, hvile- og hekkeområde for fugl. Blant annet regnes de tre våtmarksreservatene i Fiplingdalen som et referanseområde, både for Nordland og Helgeland, når det gjelder våtmarksområder. Nær Hattfjelldal oversvømmes hvert år områdene der Elsvasselva renner ut i Vefsna; dette området er viktig som trekk- og hvileplass for fugl. Det er også områder med gode bestander av hjortevilt, og dette har vært et av de områdene i Norge med høyest tettheter av hønsefugl.

Laksen er i dag truet av parasitten Gyrodactylus salaris, men er bevart gjennom levende genbank og sædbank. Laksetrappa i Laksforsen er stengt for å "legge elva brakk" for parasitten. Det er også forslag om sperre i Forsjordforsen, som kan lette en eventuell rotenonbehandling. Denne kan kombineres med et elvekraftverk. Det er per i dag ikke konkrete planer om en rotenonbehandling. Foruten laks, har vassdraget en stor bestand av sjørret. Det fins også harr, røyestingsild og ørekyt her.

Det fins en rekke rødlistearter innenfor vassdragets nedbørfelt, der fjellrev, liten salamander, hønsehauk og sjøglattkrans er de viktigste. I tillegg forekommer også bjørn (hovedsakelig streifdyr). Dvergghås hekket her fram til midten av 1990 - tallet.

*Meget stor verneverdi *****

Landskapsbilde

Vassdraget er Nordlands største og spenner over en rekke klimagrader. Størrelsen tilsier at det lokalt har flere regioner med spesielle særpreg som det er naturlig å trekke frem i mindre vassdrag. For Vefsnas del er det naturlig å peke på mangfoldet både innen biologi og geologi. Til sammen utgjør dette en meget stor variasjon i landskapsbildet. De mange delvassdragene dekker det meste av naturtyper i sørlige deler av Nordland, bortsett fra de kystpåvirkede naturtypene. Vassdraget har stor typeverdi og representerer ikke minst et stort vassdrag med stor vannføring, noe som gir levede grunnlag for aktive fysiske prosesser i landskapet.

Langs Vefsna ligger flere store fossefall, med stor opplevelsesverdi. De mest tilgjengelige er Laksforsen og Forsjordforsen. En rekke andre fosser finnes blant annet mellom Hattfjelldal og samløpet mellom Austervefsna og Storfiplingselva, fossen nederst i Storfiplingselva og flere fosser oppover Susendalen. Mellom Trofors og Hattfjelldal går Austervefsna gjennom en markert canyon. Området er meget vilt; her finnes en rekke fosser og stryk, bratte fjellsider, rasmark og gammel urskog. Selve elva er vanskelig tilgjengelig. Ved innløpet i Unkervatn ligger et stort og velutviklet elvedelta. Også mellom Fiplingvannene ligger et større delta. Med sin spesielle vegetasjon og meanderende elvestrekninger, er dette veldig spesielle og storslåtte områder.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftsliv

Landskapet er variert og spennende, fra rolige til ville og alpine former. Feltet henger også sammen med andre store naturområder, bl.a. Børgefjell nasjonalpark i sør. Nedbørfeltet er velegnet for en rekke friluftslivsaktiviteter. Det utøves mange aktiviteter hvor fotturer, skiturer, jakt, fiske og bær- og sopplukking er vanligst. Vefsnas nedbørfelt brukes mest av folk bosatt innen feltet, men har også nasjonal og internasjonal betydning. Det brukes trolig mest til nærturer, dagsturer og helgeturer, men områdene i og i tilknytning til Børgefjell nyttes også for lengre fotturer/fisketurer. En del områder knyttet til vann blir brukt til bading og strandaktiviteter. Det finnes både lysløyper og merkede stier, samt en del hytter. En del kulturattraksjoner finnes også i området.

*Meget stor verdi *****

Kulturmiljø

Flere steinalderfunn er gjort i de nedre deler av Vefsna, som var en fjordarm i steinalderen. Lenger opp i dalføret er det også en rekke steinalderboplasser og spesielt viktige er de 11 ved Nedre

Fiplingvatn. Funn og gravminner ved fjordutløpet viser at det har vært fast bosetting i jernalder. Rike jernalderfunn i indre Vefsnfjorden tyder på at det har vært et viktig knutepunkt mellom kyst og innland. Handel med samene og skattlegging av denne folkegruppen må ha hatt stor betydning for en slik sentrumsdannelse. Området er et sørsamisk kjerneområde. Her finnes flere fangstgroper fra veidekulturens tid, blant annet et stort system med 15 groper ved Trofors. Oppe i fjellene og langs hoveddalen er det stor variasjon av ulike kulturminner knyttet til den tradisjonelle reindriften. Langs dalen er det også en del gammel fast samisk bosetting. Det samiske kapellet, konsentrasjonen av "kirkekåter" ved Majavatnet og tufter etter slike ved Tomasvatnet vitner om stedets betydning som sentral møteplass for distriktets samer.

Gårdsbosettingen har i nyere tid gradvis ekspandert oppover i vassdraget. Her finnes et stort antall godt bevarte, gamle gårdsanlegg, typiske for den tradisjonelle byggeskikken i de beste jord- og skogbruksbygdene i Nordland. Flere gamle møller er bevart. Skogsdriften har vært viktig og det finnes et stort antall koier og ulike typer tømmerfløtingsanlegg. "Laksevillaene" og laksetrappene er knyttet til det tradisjonsrike laksefisket. I Møsjøen hadde dalbøndene sine sjøbuer, senere kom sagbruk og trelasteksport. Det verdifulle området mellom Vefsna og Sjøgata har Nord-Norges største sammenhengende trebebyggelse, med hus fra 1800- og 1900- tallet. Dolstad kirke fra 1734 er Nord-Norges eldste 8-kantete kirke.

Det er svært store kulturminneinteresser langs vassdraget. Området er svært rikt på kulturminner med stort mangfold som belyser ulike etniske gruppers tilpasninger fra steinalderen til i dag. Kulturminner og kulturlandskap har svært store kunnskaps- og opplevelsesverdier i regional sammenheng og på tvers av riksgrensen. Området kan belyse viktige kulturhistoriske emner blant annet knyttet til steinalderens fangstfolk, deres tilpasning og kontaktveier. Området belyser også forholdet mellom den ekspanderende befolkningen knyttet til jordbruk og den samiske befolkningen i jernalder/middelalder/nyere tid og ulike typer samisk ressursutnytting over et langt tidsrom. Trebebyggelsen i Møsjøen har stor kulturhistorisk verdi og har visuell og delvis funksjonell tilknytning til elva.

*Meget stor verneverdi *****

Samiske interesser

Innenfor nedbørfeltet til Vefsna er det viktige samiske interesser knyttet til reindrift, jordbruk, utmarksnæringer, kulturmiljø og kulturminner. Det reindriftssamiske kulturmiljøet viser en kontinuitet i bruken av området i et langt tidsperspektiv og området er i dag meget viktig for reinbeitedistriktene Brurskanken/ Brønnøy/ Kvittfjell, Byrkije og Voengelh Njaarke. Jordbruksinteressene i vassdraget har røtter tilbake til den første samiske bureisinga. Enkelte av disse første gårdsbrukene, i den øverste delen av vassdraget, drives fortsatt av samer. I tillegg er forskjellige utmarksnæringer viktige i vassdraget da samiske ressursutnyttelser har viktige kulturelle verdier. Kulturminnene er viktige historiske dokumenter når det gjelder den historiske bruken av området og samisk tilstedeværelse. Mangfoldet av kulturminner i området gir høy identitetsverdi.

*Meget stor verdi *****

Landbruk

Jord- og skogbruk

Nedbørfeltet omfatter ca. 707 600 daa produktivt skogareal (Grane, Vefsn og Hattfjelldal) og ca. 23 900 daa dyrket mark. Tilnærmet hele Vefsnas nedslagsområde er sterkt preget av skog- og jordbruk. Dette er kjerneområdet for landbruk i kommunene Vefsn, Grane og Hattfjelldal. Rundt 150 bruk i aktiv drift ligger ved vassdraget. Landbruk er en av de viktigste næringene i disse kommunene.

*Meget stor verdi *****

Reindrift

Vassdraget ligger innenfor tre reinbeitedistrikter; Brurskanken/Brønnøy/Kvittfjell, Kappfjell/Bindal og Børgfjell reinbeitedistrikter. Totalt består disse distriktene av 12 driftsenheter og 95 reineiere. Både hovedvassdraget og sidevassdragene Svenningsdalselva og Fiplingdalselva er naturlig grense mellom distriktene. For alle tre distriktene er vinterbeitet den klart begrensende faktor. Brurskanken/Brønnøy/-

Kvitfjell har sine vinterbeiter ut mot kysten, mens det innenfor Vefsna nedbørfelt finnes vårbeiter på begge sider av hovedvassdraget nedenfor Laksfors, og i et belte ned mot elva mellom Trofors og Hattfjelldal. I øvre del av feltet, både øst og vest for Vefsna, har distriktet sommer- og tidlige høstbeiter. Det er viktige drivingsleier over Vefsna i nedre del av elveløpet og over sidevassdraget Gluggvass-elva. Distriktet har flere reindrifftsanlegg i tilknytning til øvre deler av dette sidevassdraget. Kappfjell/-Bindal reinbeitedistrikt har også sine vinterbeiter mot kysten, vest for vassdraget. Dette reinbeitedistriktet berører nedbørfeltet i en kile inn mellom Svenningdalen og Fiplingdalen. Lavereliggende områder brukes som vårbeite og delvis høstbeite, mens høyereliggende områder er sommerbeite. Børgfjell reinbeitedistrikt har noen få områder egnet som lavbeite innenfor eget distrikt, alle innenfor nedbørområdene til sidevassdragene Susna og Tiplingelva. Distriktet har i tillegg tilgang til vinterbeiter i Sverige. Ellers er alle årstidsbeitene til distriktet representert, bl.a. kalvingsland langs Susna og Tiplingelva. Over elvene går det flere viktige drivingsleier, her har distriktet flere reindrifftsanlegg.

*Meget stor verdi *****